Q. D. B. V.

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA

De

MORBIS LIENIS,

QVAM

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO, SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DN. FRIDERICO WILHELMO,

REGNI BORUSSICI ET ELECTORATUS BRANDENBURGICI HEREDE, &c. &c.

In Illustri Academia Fridericiana,

EX DECRETO GRATIOSISSIMÆ FACULTATIS MEDICÆ,

PRÆSIDE

DN. FRIDERICO HOFFMANNO,

D. MEDICINÆ ET PHILOS. NAT. PROF. PUBL. ORD. POTENTISS. REGIS BORUSSICI CONSILIARIO ET ARCHIATRO,

PATRONO, PRÆCEPTORE AC PROMOTORE SUO ÆTATEM COLENDO,

PRO GRADU DOCTORALI

SUMMOS IN MEDICINA HONORES RITE CONSEQVENDI

d. Februar. Anno M. D. CC IV.

IN AUDITORIO MAJORI

Horis ante & Pomeridianis

publico Eruditorum examini submittit

MICHAEL PFITZNER,

Vratisl.

HALÆ MAGDEB. Literis CHR. HENCKELII Acad. Typogr.

DEO
PATRIÆ
PATRONIS
FAUTORIBUS
atque
AMICIS

ſacrum eſto

PRÆFATIO.

SI ullum Viſcus univerſi corporis humani varia à Medicis fata expertum eſt, noſtris imprimis temporibus, certe eſt ipſe lien: Nonnulli enim eo perducti ſunt ut viſcus plane inutile & otioſum cum Eraſiſtrato & Ruffo Ephesio haberent. Quinino carere hoc ipſo hominem poſſe, ſalva vita & ſanitate ex LIENIS canum exciſſione probare contenderunt. Taceo quanta contentione & diſſenſione aſſertio muneris ejus tractata fuerit, dum veteres ſedem melancholiæ eſſe, ibique ſuccum atrabilarium ſeparari aſſeverabant: alii ex recentioribus ſingulare ibi locabant fermentum ſubacidæ naturæ, quo ſanguis imprægnetur & condenſetur; quidam ad ſpirituaſcentiam ſanguinis; nonnulli ad bilis ſecretionem in hepate conferre hoc viſcus exiſtimabant. Silentio quoque transmitto varias anatomicorum de hujus partis ſtructura ſententias, quippe fuerunt, qui merum parenchyma ſanguinis credebant; recentiores vero, etiam in diverſas adhuc abeunt opiniones, dum vel ejus

ſtructuram ex fibris & cellulis innumeris contextam, alii ex meris vaſculis ipſum conflatum eſſe aſſerunt; quidam glandulas ſtatuunt, quidam negant, alii anaſtomoſin arteriarum & venarum inter ſe invicem, alii extravaſationem ſanguinis in hoc viſcere credunt. Hoc ſaltim, quod maxime pertinet ad noſtrum inſtitutum de præſenti attingere lubet, quod plane inſontem eſſe MORBIS LIENEM quidam ſtatuant, neque in melancholia, ſcorbuto, malo hypochondriaco, illud viſcus eſſe accuſandum affirmant; cum alii è contra ſedem morborum chronicorum & eorum principis hypochondriaci mali, cachexiæ, hydropis, ſcorbuti ſedem ibi firmam ponant. Cum autem una ſit Veritas, quæ ſub tanta diſcordia autorum & opinionum diſconvenientia ſubſiſtere nequit, igitur tentandum & inquirendum eſt, quos morbos proprie patiatur LIEN, & quæ mala corpori reliquo conferat. Quoniam vero hæc res non exigui uſus erit in medendo, certe miratio ſubit animum, perpaucam reperiri mentionem in Practicorum recentiorum libris, de LIENIS MORBIS, & quod nullus ex profeſſo, hoc notabile & utile pertractaverit argumentum.

Suſcepimus itaque id laboris & ſub favente Numine altiſſimo, non modo hiſtoriam anatomicam & naturalem ipſius LENIS trademus, ſed & Affectuum quibus obnoxius ſit explicationem medendique methodum aggrediemur.

CAP.

CAP. I.

Lienis historiam anatomicam & naturalem exponit.

§. I.

E Lienis vitiis dum sumus acturi melioris doctrinæ & elucidationis gratia non inutile erit, de lienis structura, connexione & usu quædam prælibare. Notum autem ex anatomicis est, lienem situm habere in hypochondrio sinistro, proxime sub diaphragmate, inter costas spurias ipsumque ventriculum prope renem sinistrum. Connectitur vero parte convexa quandoque diaphragmati, verum non firmiter sicut hepar, sed superficialiter, nervosis quibusdam ac tenuibus fibris ex peritonæo enatis, ipso peritonæo autem sub costis spuriis firmius alligatur, gibbum ejus interdum sinistri renis involucro, multo adipe referto adhæret, concava autem & depressa parte pancreati, omento, nec non ventriculo per vasa nempe & membranam peritonæi; hisce vinculis ligatus in corpore bene habito ultra infimam costam non descendit. Figuræ est oblongæ & ovalis; ratione texturæ, in margine satis crassus non tenuis instar hepatis. Color variat pro diversitate ætatum & temperamentorum, in fœtu rubeus plerumque, in adultis ex atro purpureus, in provectæ ætatis hominibus sublividus. Magnitudo diversa quoque est pro corporum & constitutionum diversitate; ordinario longitudinem habet sex digitorum transversorum, latitudinem trium, crassitiem pollicis. Cingitur membrana duplici: externa satis valida & robusta est, & longe robustior tunica hepatis, in hominibus autem tenuior est, quam in bestiis,

 vitulo

vitulo, cane &c. Exterior autem â peritonæo, vel potius ab exteriore membrana, vaſorum lienem ingredientium pronaſcitur, nam interiorem expanſio extremitatum fibrillarum innumerarum, quibus lien conſtructus eſt, conſtituere videtur, hæc valde poroſa eſt, nam quando arteria ſplenica inflatur, ventus percipitur tranſire interiorem, minime exteriorem.

§. II.

Quod ad ſtructuram ipſam Lienis attinet in diverſa hic abeunt recentiores etiam exercitatiſſimi Anatomici. Primus *Malpighius in Exercitatione de Liene* affirmavit; totum lienis corpus membranarum congeriem eſſe, in cellulas ac concamerationes, veluti apum favos efformatam ac per excurrentes fibras nerveas innumeras firmatam, intra quas collocatæ apparent glandulæ. De liene ovino & vitulino, quod pure celluloſi ſint, res extra controverſiam eſt, in iis ramus ſaltim arteriæ conſpicitur, qui ſangvinem adducit isque per cellulas ac ſulcos cribri inſtar tranſit non ſecus ac per interiorem penis cavernoſam ſubſtantiam, tandemque in ſinum venoſum recipitur. Negant autem has fibras & cellulas in ſplene ex Recentioribus maxime *Ruyſchius qui in Anat. Epiſtolis* docet, totam humani lienis ſtructuram eſſe mere vaſculoſam, & ex numeroſisſimis propaginibus arteriarum & venarum in helices contortarum & ſerpentino ductu progredientium, ipſum conſtare, deeſſe autem illas cellulas, quæ viſuntur in liene præſertim vitulino. Non poſſum autem non, quin hic moneam utique diverſam imo præſtantiorem ſtructuram eſſe lienis humani quam reliquorum animantium: Equidem copioſisſimis vaſis tam arterioſis quam venoſis & innumerabilibus ramificationibus minimis & capillaribus ipſe inſtructus eſt, id quod dudum etiam præter *Ruyſchium*, *Caſſerius Placentinus* notavit & pulcherrima imagine expreſ-

expresſit, *vid. Tab. IX. L. VIII. Anatomica.* Illudque jam ante octo annos *Excell. Præſes, Patronus ac Promotor meus æternum devenerandus*, injectione liquoris rubicundi in arteriam ſplenicam, publice demonſtravit, quod præparatum adhuc in ſcriniis ſuis ſervat. Verum enim vero pace hujus, & aliorum clarisſimorum virorum affirmare cum D. PRÆSIDE cogor, lienem humanum præter vaſcula ipſa copioſisſima, non fibroſarum cellularum, retis in modum formatis concamerationibus plane deſtitui, quas fibras omnes cavas & tubulos arterioſos & venoſos eſſe minus recte *Ruyſchius* exiſtimat. Sequentia autem ſtructuræ lienis indagandæ magnam lucem fœnerabunt experimenta. Notabile eſt corpus lienis humani foramine facto in Membranam ejus & flatu immiſſo, mire poſſe flatu diſtendi, manifeſto indicio dari ſpatium quoddam inter has membranas & vaſa: Deinde corpus lienis & ejus extima membrana, flatu immiſſo in venam ſplenicam, vel etiam arteriam eius, eodem modo in magnam tumorem attollitur. Porro & illud notari meretur, quod aqua calida injecta per arteriam ſpleneticam ea ipſa ægrius refluat per venam, bene autem & commode per foramen tunicæ ejus externæ immiſſum. Deinceps elutriari commodiſſime â ſangvine poteſt Lien, ſi per ſiphonem immediate in lienis corpus per ejus tunicam aqua infunditur; quo fit ut etiam nulla prius injectione aquæ facta in vaſa albicantes fibrillulæ & cellulæ in conſpectum veniant. Quodſi ergo totus lien eſſet vaſculoſus & vaſa invicem arcte eſſent juncta, experimenta hæc, quæ ſæpius cum ſucceſſu tentavit Excell. PRÆSES, eſſent omnia irrita. Accedit & illud quod liquor rubicundus tenuis, qui tamen poſtea conſiſtentiam acquirit injectus in arteriam ſplenicam, impleat copioſa vaſcula ſerpentino ductu hinc inde contorta arterioſa, ſi in vaſa venoſa cum viridi liquore id quoque fiat, relinqvuntur multæ fibræ albicantes in quas non tranſeunt liquo-

res injecti. Quapropter ſtatuimus lienem humanum non eſſe tantum vaſculoſum, ſed & fibroſum, fibræ ipſa hæc vaſa fulciunt, expanſa & exporrecta tenent, quæ alias facile in ſe conciderent, fibræ hæ fluido nerveo animatæ, ſtrictura & tono ſuo, ut ſangvis redeat in vaſa, conferunt. Glandulæ autem quas Malpighius in liene ſtatuit nullæ viſuntur, ſed potius congeries conſpicitur tenuisſimorum vaſorum capillarium in extremitatibus vaſculorum quæ ſecundum Præſidem villoſam quandam veſicularem muſcoſam ſubſtantiam conſtituit, perquam arterioſi & venoſi rami majores invicem communicant.

§. III.

Antequam autem de uſu lienis noſtram ſententiam proferamus, utile erit primo de eorum vaſis & nervis quædam dicere: Arteria videlicet eſt ex cœliaca, cujus ramus ſiniſtrorſum tendens ſplenicus vocatur, hic ſuffultus Pancreatis glanduloſo corpori & capreolorum vitis inſtar flexuoſus, totus in lienem abſumitur, niſi quod ante ingreſſum in hoc viſcus bifurcetur & ad ventriculum vaſa ſpargat brevia retorſum, alia deorſum ad epiploon, medio itinere ad pancreas. Vena ſplenica, procedit ex porta, & eſt ejus ſiniſter ramus, qui ſplenicus dictus, antequam ingreditur lienem, duplici gaudet tunica, interna ſubtili & tenui, externa valida & craſſa, quæ poſterior non ultra internam lienis membranam procedit. Dividitur & vena in tres vel quatuor inſignes ramos, quorum ramuli per cellulas tranſeunt, in iisque terminantur. Vaſa omnia ingredjuntur lienem circa ſuturam quæ dici ſolet linea recta. Notandum hic quod ex trunco venæ ſplenicæ, nonnunquam enaſcatur ramus qui ad anum tendit & dicitur hæmorrhoidalis, nam ſangvinem per arteriam meſaraicam inferiorem adductum, hic longo itinere per ramum hunc colo & meſocolo annexum reducit ad hunc truncum venamque portæ, hujus delineationem elegantem vide in *Caſſerii Tabul. cit.* Quod attinet vaſa brevia, tendunt

dunt hæc ex arteria & vena duo vel tria ad ventriculi fundum & eam in partem implantantur ubi Ventriculus tenuissimus & maximam Cavitatem habet in sinistro latere. Memorandum & hoc loco est, quod inter arteriæ & venæ splenicæ ramum superiorem ante lienis ingressum notabilis anastomosis occurrat, quam primus omnium eleganter depinxit idem *Casserius l. c.* hujus etiam facit mentionem *Highmorus.* Hanc anastomosin sine dubio provida natura instituit, ut si forsan lien infarctus & plenus sit sanguine, hic ipse mox per venam ante lienis ingressum possit absorberi & reduci ad hepar.

§. IV.

Præterea nervi quoque lienis interiora subeunt & individue arterias comitantur. Oriuntur hi ex plexu ganglioformi semilunari sinistri lateris, qui partim ex intercostali partim ex octavo pari coalescit, quorum interiores nerveum plexum stomachicum, nec non mesentericum constituunt, exteriores autem sursum delati nerveum plexum lienarem efformant, sicuti id clarissimus *Vieussens in Neurographia p. 385.* demonstrat. Hujus nervei funiculi sanguifera splenis Vasa vinciunt, intimamque illius compagem penetrant, quorum tamen quidam in membranam qua succingitur, explicantur: hi nervi totam compagem lienis, quasi retiformi fibrarum textura constantem, velut succutiendo, lienosi sanguinis motum urgent. Dicendum & hoc loco est, quod nervi antequam lienem ingrediantur, communi capsula includantur, quæ capsula crassa est, in ipsa maxime parte quam occupant nervi & arteriæ, ubi autem Venæ sitæ sunt, admodum tenuis est velut reticulum. Lien lymphaticis quoque abundat, quæ in membrana exteriori maxime sunt inter tunicas conspicua, tendunt maxime ad istam partem ubi venæ & arteriæ lienem ingrediuntur, ut in receptaculum chyli lympham exonerent.

V.

Quoad uſum lienis, videtur ille ex ſtructura ejus optima ratione poſſe elici. In univerſum enim tenendum eſt, cum in circulo ſanguinis libero & expedito, vitæ & ſanitatis ratio contineatur, naturam providiſſime per multa viſcera ſanguini fluiditatem & ſpirituaſcentiam conciliare, utpote ſpirituaſcentia motum, fluxilitas autem mobilitatem ſangvini unice foenerat. Utitur eum in finem attritu & impulſu ſangvinis per copioſa & minima vaſa. Huic uſui etiam pulmones deſtinati ſunt, conſtant enim ex copioſiſſimis & minimum diviſis vaſorum ramulis, ut ſangvis ibi tranſiens, diſcerpatur, divellatur, ſubtiliſetur, fluidusque fiat, unde etiam fluidisſimus ex ipſis egreditur ad ſpirituaſcentiam etiam aptiſſimus. Simili uſu lienem gaudere ſententia noſtra eſt, ut nempe per multiplices iſtos copioſisſimos ramulos tenuiſſime diviſos & convolutos attritione & preſſione ſangvis a ſua cohæſione magis divellatur, attenuetur, ſolvatur, quod vel ad oculum apparet, dum floridior & mineato coccineo colore imbutus ex hoc viſcere redit. Præterea videtur probabile, lympham elaſticam ſpirituoſam, ex nervis perporos tenuiſſimorum vaſculorum & ſubſtantiam villoſam ſanguini communicari, unde ad ſpirituaſcentiam utique lien multum confert. Opus autem erat hepati tali viſcere, quod ſanguinem floridum & ſpirituoſum reddat, nam notum eſt, venam quæ dicitur portæ afferri ſanguinem valde craſſum immobilem longinque ex omni inteſtinorum tractu in ipſum hepar: notum & porro eſt, quod hæc vena nullo gaudeat pulſu, qui tamen neceſſarius eſſet, ut per capillares vaſorum ramos per hepar diſperſos, ſanguinem propelleret per venam cavam usque ad cor. Ne itaque ſanguis craſſus ex meſenterio rediens, hæreret in minimis venæ portæ vaſis hepar penetrantibus, natura hic præter alia adminicula ſanguinem fluidum & floridum ex liene redeuntem admiſcet, ut eo melius circulum ſuum per hepar abſolvere poſſit.

§. VI.

§. VI.

Statuto ſic hujus viſceris uſu, facillimum jam erit exponere rationem horum phænomenorum & ſymptomatum, quæ evenire ſolent in canibus, quibus lien fuit exſectus: recenſet hæc ipſa *Malpighius in Exercitat. Anat. de viſcerum ſtructura C. 6.* Canis nempe voracior & pinguior factus fuit, plurimum & frequentius mingebat & tumor in dextro hypochondrio protuberabat ingens; Inſecto rurſus abdomine lien graciliſſimus apparuit & hepar maximum & vaſa ad ventriculum & omentum valde turgida ſangvine, dum enim ſanguis non poterat accedere hoc viſcus, quod tamen multis ſcatet vaſis, neceſſe fuit, ut, cum copia ſanguinis in corpore non fuit minuta, vicina vaſa & maxime hepar diſtenta fuerint a ſanguinis copioſiori ingreſſu, unde tumor hepatis & vaſorum ventriculi dependet, forſan frequentius mingebat, propter ſanguinis majorem acceſſum ad renes, glandularumque renalium & ſiphunculorum poros magis dilatatos. Vel etiam ratio hujus phænomeni hæc dari poteſt, quod ſangvinis ſolida pars cum fluido ſerro intime uniri & miſceri ſoleat per tranſitum lienis attritura nempe & preſſura adminima iſta vaſa frequenti, quæ ſi ceſſat, facile ſerum ſeparatur a ſangvine & per renales glandulas tranſit. Voracitas autem naſcitur a menſtruo ſalivali gaſtrico acidiori ejusque propter ampliata vaſa ſtomachica inſtillatione in ventriculum largiori facta.

CAP. II.

Vitia lienis tradit.

§. I.

Deſcripto jam ſtatu ſecundum naturam viſceris hujus traditisque iis, quæ ejus ſtructuram, uſum, ſitum & connexionem patefaciunt, facilius jam erit ad explicationem ſtatus præternaturalis deſcendere, ejus-

que vitia exponere. Primus vero & frequentisſimus quem patitur lien adfectus eſt ejus tumor & inflatio. Vocari ſolent tales ægroti ab *Hippocrate* lienoſi, & tumores hi magni dicuntur ſplenes. Obſervationes vero practicæ, anatomicæ teſtantur ad miram magnitudinem excreviſſe lienem. Ita notabilis *obſervatio XIV. Gerhardi Blaſii*, qua mentionem facit de muliere tumore ſiniſtri lateris laborante, qui graviditatis ſuſpicionem referebat & inde augmentum ſumebat, cum graviditate mobilitateque ſingulari, adeo ut quoties corpus in hoc illud velatus inclinaret, vel etiam in dorſum decumberet*, corpus aliquot durum in ventris cavo de loco in locum moveri, manifeſte ſentiret ; Cum extincta fuerit apertum fuit cadaver & repertus lien inſignis magnitudinis, latus ſiniſtrum & hypogaſtrium totum occupans, inteſtinis incumbens, pendulusque hærens, adeo ut pro varia corporis agitatione, varie etiam facile moveri potuerit, vaſis ſplenicis mirum in modum & longitudine & capacitate auctis. Recenſent quoque *Miſcell. Nat. Cur. Dec. 2. A. 9. obſ. 56.* In milite diſſecto obſervatum fuiſſe lienem maximum pondere 8. libras æquantem. *Diemerbroeck in Anatom.* Anno 1657. proſecuit cadaver in quo lienem invenit quadratum ac durum, æquantem capitis humani magnitudinem. *Aetius L. 7. c. 10. & 16.* ſcribit hoc viſcus in lienoſis nonnunquam longitudine ſua usque ad inguina pervenire & latitudine jecur contingere. Hujusmodi lienes ſe quoque vidiſſe referunt *Veſalius L. 5. de Corp. hum. fabrica C. 9.* & *Marcellus Donatus hiſt. medica mirab. L. 6. c. 3.* Talem quoque annotavit Cabrolius obſ. 9. qui pendebat libras 5. Multo tamen majores fuerunt illi lienes, de quibus ſcribit *Columbus Anatom. L. 15.* qui ſinguli excedebant 20. librarum pondus. Accidit etiam quandoque ut præ nimia magnitudine & pondere relaxentur ligamenta, humilioreque loco ſentiatur lien; imo ea quoque diſrumpantur, ſicque in hypochondrium deſcendat, utpote

vin-

vincula illa, quibus hepati, reni, costis connectitur non adeo tensa ac firma sunt. Ita *Cabrolius* in nobili viro disruptionem ligamentorum notavit, cui lien per totam ventris cavitatem natabat, & *Riolano* quoque id visum fuit in muliere Parisiensi in qua lien supra uterum subsedit & Medicos per biennium molæ specie fefellit, cum tandem fato defunctæ cadavere aperto, dicta tumoris & mortis causa inventa fuerit à liene delapso producta. *vid. Diemerbrock Anatom. L. 1.* Quinimo lien sæpius tam turgidus sangvine fit, ut externæ membranæ rumpantur & sangvis extravasatus in abdominis cavum effluat. Talismodi rupturas lienis annotarunt *Tulpius L. 2 obs. 29. Fontanus in Vesalii Epitomen p. 21. Bohnius de lethalitate Vulnerum & M. N. C. Decur. 2. A. 8. obs. 197. & Georg. Garnerus in observ. propriis.*

§. II.

Rationes si inquiramus cur lien tam ingenti sangvinis stagnationi & inde nascenti tumori obnoxius sit, plures sese offerunt, primo enim insignem considerationem meretur, quod sangvis refluus non modo ex omnium intestinorum & ventriculi tractu, sed & ex omento pancreate & liene universus infundatur trunco venæ portæ & per hepar transgrediatur ad venam cavam, per hanc autem ad dextrum cordis ventriculum. In toto autem corpore omnia vasa, quæ adducunt sangvinem ad partes, solent esse arteriosa, quæ impulsu & constrictione urgent sangvinem per capillaria vasa, eumque transfundunt in venas, excipitur autem hic solenniter hepar, cujus vas magnum adferens sangvinem copiosissimum ex dictis partibus est venosum, (nam arteria hepatica satis exigua est, hinc parvam quoque adducit sangvinis quantitatem) & dicitur vena portæ, per hanc quoniam impulso debito destituitur, ordinario sangvinis cursus per minima & innumera vascula hepatis tardior & langvidior est, unde nisi difficultas hæc adjuvetur concussione perpetua diaphragmatis in continua respiratione, paratissima esset semper causa stagna-

tionis & infarctus ſangvinis circa hæc loca. Quodſi itaque vel ex defectu motus & reſpirationis imminutæ, vel ex defectu virium & ſpirituaſcentiæ in partibus muſculoſis, vel propter ſangvinis lentorem copiam & craſſitiem, tardisſimus ſangvinis per hepar fit tranſitus, non poteſt aliter fieri, quin regurgitans & ſtagnans ſangvis, in venæ poræ ramificationibus anſam præbeat circulationi etiam tardiori ſangvinis, non modo per meſenterium, ventriculum, omentum, pancreas, ſed maxime omnium per lienem, neceſſe enim eſt ut retardetur motus ſangvinis in arteriis eædemque nimium diſtendantur. Altera autem cauſa cur lien tam inſignem experiatur tumorem & infarctum, ejus eſt ſtructura, ex copioſis & innumeris vaſculis tenuisſimis conflata quibus interpoſita eſt muſcoſa quædam & capillaris tenuis vaſculoſa ſubſtantia cum innumeris fibrillis; in hoc itaque contextu vaſorum minimorum copioſisſimorum facile hærere poteſt ſangvis & inſignem molem ac magnitudinem conciliare huic viſceri, quodſi tenuis illa muſcoſa & villoſa, vaſculoſaque ſubſtantia, quæ ramificationes arteriarum & venarum interjacet & cujus interventu arterioſus ſangvis intrat in venas, â nimia diſtenſione diſrumpitur non amplius in vaſis manet ſangvis, ſed extravaſatus magna copia irruit in fibroſum contextum lienis, quem ulterius totum mirifice diſtendit & talem tumorem efficit.

§. III.

Anſam autem & occaſionem hiſce tumoribus præbet primo omnium nimia ſangvinis redundantia imprimis craſſi, viſcidi, ex victu lauto, craſſo, potu vinoſo, cereviſia alimentoſæ, motus abſtinentia contracta, quare conſpicere licet ſangvineos, habitus corporis ſpongioſioris & ſangvineo melancholicos, qui ſangvinem copioſum & crasſiorem alunt in venis, huic malo citius eſſe obnoxios, quam cholericos & phlegmaticos. Aſſenſum huic ſententiæ præbent variæ notatæ obſervationes. Ita *Le Fortis Cent. 3. obſ. 45.* affirmat, eos qui

qui assveti sunt crassis, dulcibus cibis, crapulisque dediti, facile incurrere tumorem lienis, præsertim tempore autumnali. Deinceps ex suppressis mensibus & hæmorrhoidibus sangvinis nimiam quantitatem ejusq; valde impuritatem augentibus, lienem affectum fuisse testantur passim observationes; sic *Le Fortis Cent. 3. obs. 46.* virginem adducit, cui 20. ætatis anno, post febres & suppressa menstrua lien intumuit, ut non solum epigastrium, sed & hypogastrium obsederit. *Hildanus in Oper. p. 645.* ex suppressis hæmorrhoidibus, ortam fuisse gravissimam obstructionem lienis & quartanam, testatur. Quodsi enim solennes hæ criticæ sangvinis evacuationes cum sanitatis emolumento factæ, variis de causis suppримantur, non potest aliter fieri, quin sangvis copiosus lentius progrediens simul viscidus factus, affligat maxime ea viscera abdominis, quæ communicationem habent cum vena portæ, inter quæ ob vasa copiosa aptissimus est lien. Veteres exprimunt *μετάςασιν* fieri sangvinis ad has partes. Ante omnia autem tumidos & magnos lienes efficiunt febres intermittentes, perperam curatæ & intempestivo usu adstringentium suppressæ, præsertim si fuerit quartana quæ plus coeteris hepar & lienem affligere solet. Hæ namque febres plerumque nascuntur ex sangvinis & humorum copia, ac impuritate, difflatione & transpiratu per cutim impedito & viscida biliosa amurca in intestinalium plicis ac valvulis hærente. Provido itaque consilio & sapienter utut per mere mechanicas causas id fiat, natura instituit vehementes motus ac spasmos in genere nervoso & fibroso, in sangvineis vasis commotiones æstuosas ac impetuosas, ut horum motuum beneficio, crassum & superfluum in sangvine & humoribus, resolvatur, attenuetur, expellatur, obstructiones reserentur, unde saluberrima medicina tales febres existunt, si earum motus rite administret Medicus, vid. *Dissert. Excell.* PRÆSIDIS, *de salubritate febrium.* Quodsi vero nimis cito, antequam materia febrilis, ob quam & per quam fiunt isti motus,

motus, rite correcta vel expulsa fuerit, adstringentium, quorsum etiam spectat chin. chinæ vel anodynorum usu sistuntur & supprimuntur, non possunt non copiosi & impuri humores, præsertim quantitate delinquentes & effœti, nec non mobilitate ac spirituascentia defraudati, hærere & stagnare hinc inde in vasculosis visceribus & multorum magnorum morborum, nempe febris hecticæ, cachexiæ, mali hypochondriaci, hydropis, obstructi lienis, dolorum in artubus viam apertissimam pandere. Porro tales progigni lienis tumores solent, quandocunque debilitatis corporibus, vel per longiores paroxismos febriles vel hæmorrhagias aut aliis modis mox per appetitum auctum ingeritur magna copia ciborum, victusque crassus & plenior instituitur, qui, quoniam ob vires defraudatas, non possunt sufficienter digeri, subigi & superfluum ab iis secerni, occasionem magnis cruditatibus præbent, quæ humores crudos, viscosos, minus spirituosos proferunt, qui in lienis minimis vasculis hærent, stagnant, & sic tumores ac infarctus producunt.

§. IV.

Est adhuc alius modus expeditior in generandis viscerum & maxime lienis obstructionibus, quando nempe motus spasmodici mesenterii in hystericis & hypochondriacis, mensibus vel hæmorrhoidibus suppressis laborantibus accidunt, tunc enim plexibus nervosis circa centrum mesenterii constrictis, simul vasa, angustantur & impediuntur humores in circulo, circa hepar & lienem. Quando etiam corpori nimis calefacto, vel per motum vel per febrem, ingeritur mox aquæ gelidæ largior haustus, notavit inde D. PRÆSES hydropem subitaneum & lienis infarctus ortos. Ratio in procinctu est, gelidus enim potus largus in venas lacteas inque calidum corpus celeriter absorbtus, serum mox condensat & coagulat, quod glutinosum & gelatinosum redditum, hæret quam prompte in tenuissimis capillaribus vasculis lienis, quæ obstipat & ita tumorem facit. Egregius hac de re

locus

locus exſtat in *Joh. Langio*: Si quartanæ male curatæ hydrops acceſſerit, maxime accidere ſolet, ſi ægrotus in victu aberraverit & intempeſtivo frigidæ potu caloris lenimen quæſiverit, quo humores ingroſſati, obſtructiones ac ſcirrhum in hepate ac liene pariant & tum præcipue, ſi dejecti in paroxiſmo particulari caloris putridi exhalationem externo quæſito frigore cohibuerint, qui impulſus utrumque hypochondriorum viſcus adurit & indurat. Ex claſſe alimentorum, dulcia, maxime lacticinia, conferunt ad hoc malum: dulcia ſpleni nocere, author eſt ipſe antiquiſſimus *Pythagoras*, locum ejus ex *Heurnio meth. ad Praxin, L. 2. p. 414.* mutuabimur, inquiens: ſplenicis acria & amara proſunt, dulcia nocent. Idem ſentit *Octauius Horatianus L. 2. c. 15. p. ſq.* Spleneticis ab omnibus expedit dulcibus abſtinere. Conferunt itidem potus aquarum paluſtrium, nivalium glaciatarum, de hiſce prodit *Celſus* quod ſplenes magnos & ventres duros faciant ac calidos. *Lindanus* refert Friſiorum vulgus, quod pro potu quotidiano utitur lacte ebutyrato acido, plerumque magnos habere lienes. Ex animi affectibus contribuunt diuturnus moeror, hic enim ſicuti ſanguinis curſum imminuit & inde craſſitiem parit, ita ad generationem hujus affectus multum contribuit. Riſu etiam nimio forti & familiari obſervavimus in ſanguineo plethorico ingentem Lienis tumorem, ſangvis enim craſſus ſi eſt, ſique violentia urgetur in lienem, diaphragmatis deſcenſu vehementi, propter copiam & craſſitiem, facile in ejus anguſtiis hæret.

§. V.

Coeterum & Tempus anni ad ſplenis tumores aliquid confert, in univerſum accuſare ſolent tempus autumnale, imo etiam vernum. Ita *Hippocrates Sect. 3. aph. 22.* ſcripto reliquit: autumno ſplenes fiunt & *Idem Author de internis affectionibus aph. 34* inquit: alius ſplenis morbus fit maxime veris tempore verum a ſangvine. Et *Valerius Exercit. 40. de Morb. intern.* in medium affert virum cui ter aut quater in

C anno

anno, maxime vere & autumno ineuntibus intumuit lien. *Et Aretæus L. 2. c. 14.* inquit: autumnale tempus ad ſplenis morbos maxime facit. Ratio quare in autumno morbi vigeant, mihi hæc videtur; hoc tempore ob maximam mutationem inæqualitatemque aeris, tonus fibrarum muſculoſarum quo adminiſtratur maxime ſanguinis circulus, læditur & vitiatur, unde circulatio debita & excretio ſuperfluorum humorum impeditur, quapropter hoc tempus morborum eſt feraciſſimum, & hypochondriaci, hæmorrhoidarii, arthritici, catharroſi, tunc temporis pathemata & paroxiſmos ſuos experiuntur graviſſime.

§. VI.

Alter morbus quem lien patitur eſt ejus Durities ſeu ſcirrhus. Primo omnium autem hic notandum, totum hoc viſcus non indureſcere vel ſcirrhoſum fieri, ut nullus amplius ſanguinis circulus per illud ipſum fiat, ſed intelligendum id maxime eſt, primo de membranis, quibus lien cingitur, deinde de capillaribus vaſculis conſtrictis & contractis. Durities talis non tam fit a ſangvine copioſo ejusque infarctu, rariſſime enim lienes nimis magni & tumidi ſunt, ſimulque lapidoſi & duri, utpote ſanguis non induratur, ſed lympha eſt & ſerum quod poros obſtipat, concreſcit & firmam ſenſus expertem ſubſtantiam induit, unde ante omnia membranæ lienis, in duras cartilagines abeunt & viſitur ſœpius Lien quaſi cortice lapidioſo incruſtatus talem ante duos annos invenit D. Præses hic loci in ſervo morbo nigro mortuo. De ſplene prodimidia parte duro cartilagineoque vide ſis *obſ. 168. Decur. I. Ann. 3. p. 288. Miſc. Nat. Cur. Eadem Miſc. Dec. I. ann. I. obſ. 29. p. 100.* de magno agunt liene cujus membrana gibboſa maxime illius parte cartilaginea erat, ac per quam facile a ſubjecto corpere disjungi poterat. *Corn. Stalpart van der Wiel Obſ. rar. obſ. 49.* mentionem facit cadaveris, cujus lien, quo loci peritonæo alligabatur, ſolida & fere cartilaginea cute digiti circiter craſſitiem æquante, obtectus fuerit.

§. VII.

§. VII.

Durities vero & ſcirrhoſitas lienis, quia non a ſangvine craſſo copioſo lienisque infarctu & obſtructione dependet, ideoque in ſangvineis & plethoricis raro contingit, ſed potius phlegmaticis, inque ſanguinis defectu, cachecticis & ſero viſcido impuro laborantibus, talismodi ſerum ſtagnat in ſubſtantia villoſa & fibroſa, nec non invaſis lymphaticis per membranas lienis diſſeminatis, replet & opplet poros, in iisque coagulatur, indureſcit, nam duri tumores partium membranoſarum & fibroſarum plerumque fiunt a ſtagnatione ſeri. Ita videmus membranam ſcroti, peritonæi, duræ matris, etiam à ſtagnatione indureſcere, denſiorem ac craſſiorem fieri, ſic portio nervi in aquam frigidam immiſſa per aliquot tempus, quadruplo major fit, nam ipſum ſerum ſtagnans poris inſinuatum fibrillulas expandit, poſtea diſſipata ſubtiliori parte concreſcit & indureſcit. Oriri & manare ſolent tales ſcirrhoſitates plerumque a magnis cruditatibus congeſtis poſt morbos diu perpeſſos, v. g. diuturnam quartanam, nimias hæmorrhagias item aquæ frigidæ potum &c. Accuſat *Le fortis Cent. 3. obſ. 36.* adſtringentium præpoſterum uſum, dum inquit: ſanguine craſſo infarctus lien & non difflatus, præſertim ſi adſtringentia uſurpentur, duritiem ſcirrhoſam producit. *Foreſtus L. 20. obſ. 8.* duplicem eſſe ſcirrhum ait, vel ex ſe per paulatinam collectionem, vel Medicorum imperitia ex inflammatione male curata, vel nimium refrigerantibus applicatis.

§. VIII.

Tertio lien obnoxius quoque eſt inflammationibus & exinde natis Apoſtematibus quamvis hic affectus rarior ſit; ſangvis enim in viſcere tali vaſculoſo ſtagnat quidem & impeditius circulatur, ſed non ϛάσιν concipit qualis ſolet contingere in inflammationibus, quæ poſtea ſi non diſcuti poſſunt, vel in abſceſſum vel in pus aut in ſphacelum degenerant. Talem abſceſſum lienem circumquaque cingentem *vid. apud*

Stalpartium van der Wiel obs. 48. dum nempe mulier de latere sinistro multum conquerebatur, mortuum enixa fœtum, posteaque moriebatur; hujus abdomen fœtenti pure repletum fuit, causa hujus mali fuit disruptio membranæ lienis, in qua copiosissium pus existebat. Exemplum quoque vide in *Foresto L. 20. obs. 5. Joh. Riolanus Enchiridio Anatom. & Patholog. L. 2. c. 27.* in inflammationibus lienis pulsationem in sinistro latere vehementissimam observavit a qua valde costæ collidebantur.

§. IX.

Quarto lien aquosum tumorem etiam patitur â quo rupto hydrops cito oritur, solet hic tumor existere inter membranam lienis & ipsum parenchyma & ex ipsis vasis lymphaticis nimium lympha distentis, nascitur, fiunt primum vesiculæ, quæ vulgo vocari solent hydatides & sunt magnæ vasorum lymphaticorum expansiones, lympha repletæ, ex quibus ruptis lympha extravasatur & subito progignit hydropem. Ita *Jobus Mecceranus p. 416.* memorat, sese in liene rotundam vesicam, aqua repletam, suaque conclusam membrana reperiisse è qua aperta, pura albaque lympha prodibat. Ita etiam *Coiterus Libr. Obs. anat. & chirurgic.* reperiisse se, ait, in corpore cujusdam fune interempti, vesiculam quandam duobus pugnis magnitudine parem, quæ aqua plena inferiori splenis parti annectebatur. De singulari quoque lienis hydrope agit *Carolus Piso de Morbis â sero sect. 1. p. 45.* Conferatur etiam hac de re *Thomas. Bartholinus Act. med. obs. 13. fol. 23.*

§. X.

Quinto lien corrumpitur, abitque in fœtidam putrilaginem, attestantibus hoc frequentibus historiis. Sic lienem nigrum instar picis notavit *Blancardus Observ. 59. Anatom. Pract. Misc. N. C. A. 10. Dec. 2. obs. 161.* mentionem faciunt maniaci qui postea lethargo obiit, lienem habuit ad levem contactum diffluentem, aterrima sanie exstillante. Et *Theopilus Bonnettus Medic. septent. L. 3. sect. 5. c. 4.* vocatum se, ait, ad senatorem sexage-

xagenarium, qui per os ejecit humorem, nigredine cum atramento certantem & ſingulis poſtea hebdomadis redibat affectus; Cadavere aperto vitium lienis deprehenſum fuit, qui ſumma parte carcinomate exeſus, intus & extra nigricans erat, in ventriculum ſarcina ſe exonerante. Et *Miſc. N. C. Dec. I. ann. 6. obſ. 133.* adducunt Virum, qui ob febriculam & melancholiam in delirium actus ut ſe ipſum ſuſpenderit laqueo; cultro ſubjectus anatomico, lien, ablata qua tectus eſt membrana totus inſtar craſſæ & nigræ amurcæ diffluxit, nihil in eo ſolidum ut non creditum ſit diſſimile vero, ex corruptione melancholici viſceris, miſerum in deliria actum fuiſſe. *Felix Platerus L. 2. obſerv. p. 469.* notavit, quod lien in hujusmodi cadaveribus, inſtar coagulatæ ſanguinis maſſæ apparuerit, absque ulla ſubſtantiæ ſoliditate. Sexto lien non modo ingentis magnitudinis ſæpius viſitur ſed quandoque etiam ſatis exiguus & contractus, durus autem ſimul tunc ſemper eſſe ſolet. Perpauca ſaltem memorare placet hac de re Exempla: Sic *Vidus Vidius L. 10. c. 10. de curat. membr.* obſervavit in cachectico viro, repente Syncope mortuo, lienem columbacei ovi magnitudinem non excediſſe, durum ac compactum ut lapidis duritiem imitaretur. *Veſalius L. 5. c. 9. de corporis hum. fabrica*, notavit in viro aqua intercutem mortuo, lienem albidum, ſed exiguum. Facile patet decrementum pati lienem & contractiorem eum fieri, quando propter obſtructa & corrugata & indurata vaſa ſanguinea, ſanguis non poteſt ad illud viſcus pertingere, à cujus copia ejus moles & magnitudo dependet.

§. XI.

Conſideravimus hactenus varia vitia, quibus humanus lien affectus eſt, ordo jam poſcit, ut recenſeamus quoque graves morbos ac ſymptomata, quæ ex liene male affecto manant ac oriuntur. Placet vero maxime omnium, quæ nobis de morbis ſplenis ſcripto reliquit *maximus antiquiſſimæ Medicinæ Antiſtes, Hippocrates*, paulo penitius in conſiderationem ducere: *Ipſe*

autem *de intern. affect. text. 34. & 49.* sequentia habet; Patitur æger ab hoc morbo splenis hæc: Venter inflatur, postea splen intumescit & durus est & dolores acuti in splenem incidunt, color autem mutatur & conspicitur niger, pallidus, malicorii speciem referens, & ex aure male olet, & gingivæ male olent, & à dentibus discedunt, & ex tibiis ulcera erumpunt, & velut pustulæ nocturnæ, membra vero attenuantur & stercus non succedit. *Idem L. 35.* Alius splenis morbus fit veris maxime tempore, verum â sanguine, cum enim repletus fuit splen sanguine, erumpit in ventrem, & dolores acuti in splenem incidunt & in mammam & in claviculam & in humerum & sub scapulam, color autem corporis plumbiformis est & parva ulcuscula, velut lancinata in tibiis exurgunt, ex quibus ulcera magna fiunt & primum infra secedunt, sanguinolenta sunt & æruginosa & venter durus subit & splen velut lapis est. Et idem gravissimus *Autor 2. Prorh. text 42.* hoc de lienis tumore tradit indicium: quibus oculorum subcava attolluntur valde, hos lienes magnos deprehendes habere.

§. XII.

Clarum fit ex allegatis hisce *Hippocratis* locis, ex lienis tumore enasci maxime habitum corporis cachecticum, vasa nempe repleri sero impuro, unde fiunt pravus ille lividus color, palpebrarum tumor, tibiarum ulcuscula, corruptio dentium & male olens stillicidium ex auribus; Accedit plerumque etiam fœtor oris, pedum inflatio, sanguinis ex gingivis eruptio, ulcerum in tibiis difficilis sanatio: Ratio nempe cachectici istius mali est cessatio muneris quo lien fungitur, dum enim obstructus crasso sanguine est, ipse non potest circulum ac transitum per hoc viscus absolvere, sed potius statim, vel per anastomosin, quæ est in ingressu inter arteriam & venam splenicam ad venam portæ redit, vel si transit cum impedimento per hoc viscus, simul contagio putrido & vappido, sanguinis stagnantis vel extravasati imbuitur, unde loco sanguinis spirituosi, floridi, adducitur ad venam portæ & totum

cor-

corpus sanguis luridus, crassus, non exacte mixtus, fœculentus, qui spiritus paucos gignit, imo spirituascentiam vitalem intestinam sanguinis deprimit, unde circulatio & cum ea omnes functiones retardantur, sicque augmentum fit seri superflui, impuri, quod hærens in minimis vasculis capillaribus tumorem, lividum colorem, inflammationem, ulceraque efficit putrida, idque maxime in gingivis & pedibus; nam ibi ordinario est lenta progressio sanguinis & adscensio ad cor difficilis. Uno verbo: lienis vitium & infarctus magnus, diu durans faber est cachexiæ sic dictæ scorbuticæ, quæ cognosci solet à Medicis ex plumbeo faciei colore, gingivarum putredine & arrosione, habitu corporis laxo & tumido, pedum ulceribus, scabie, respiratione difficili, inflatione palpebrarum, oris fœtore, sanguinis e naribus effluxione.

§. XIII.

Alter morbus, qui ex liene magno prognasci solet, est ipse hydrops tam anasarca quam ascites. Accidit tumor hydropicus maxime in febribus intermittentibus præsertim quartana, quando plus justo aquam ingurgitant in paroxismo nec per vesicam aut sudorem excernunt, hinc vitiato splene subnascitur aqua interius, docente id *Langio in Epist. 41.* Quamvis enim hepar, consensu omnium fere Autorum, præsertim antiquiorum, causa sit hydropis & ex ejus vasis lymphaticis disruptis, quæ illic copiosissima sunt, aqua descendat in cavum abdominis, nihilominus vitium in splene procreare & eundem morbum potest, quoniam magnus jecoris & lienis est consensus, unde *Hippocrates L. 5. de loc. affect.* scribit, quod lienis causa totum hepar frequenter afficiat. Nam quando sanguis non rite motu evolvitur per lienem, nec ibi fluxilior & subtilior redditur, fit ut sanguis crassus majori impetu & copia incumbat in viscus hepatis, ubi facilius in portæ ramificationibus per hepar dispersis ex impeditiori motu, terrestres multas limosas partes vasis capillaribus apponit, ea obstruit, sicque induratum hepar efficit, & bilis nec non lymphæ secretionem impedit,

dit, unde ad cachexiam & hydropem transitus fit facillimus. Accidit autem hic effectus maxime si lien in scirrhum & duritiem abit & inde plane contrahatur & exiguus fiat. Ita *Vesalius L.5. c.9. de Corpor. humani fabrica* in Viro aqua intercutem mortuo observavit lienem albidum sed exiguum. Dum vero hæc scribimus raram observationem habet *Dn. D. Præses*; Generosus Juvenis ex potu frigido corpori prius calefacto immisso incidit in hydropem totius corporis, abdominis, pedum scrotique horrendum, apertum fuit scrotum non sine successu, dum nempe intra sex dies vel viginti libræ aquæ ex scroto fuerunt emissæ, quæ totius abdominis tumorem sustulerunt. Notatu autem dignum est, quod circa sinistrum latus tumor in abdomine non voluerit totus cedere & quod is etiam adhuc auctus fuerit, quando aquæ per foramen scroti emissio, per turundam fuerit impedita, exinde illud discimus, splenem esse maxime affectum & sanguinem à frigido potu ibi coagulatum, disruptionem vasorum lymphaticorum in hoc latere, ipsoque liene ortam fuisse, præsertim cum ipse ægrotans, per multos annos, coloris lividi & tumidi fuerit & maculas hinc inde in corpore habuerit lividas & flavas.

§. XIV.

Tertius Morbus qui frequens est vitiis lienis est vomitus sanguineus, morbusque niger. Extra dubium est; quod vomitus niger proveniat ex vasis dictis brevibus & arteria & vena splenica, ante ingressum lienis in ventriculi capacissimam sinistram partem ubi tenuissimus est, & tunica satis exigua glandulosa & fibrosa præditus, intra has tunicas dispersis, quæ á sanguinis stagnantis copia, facile aperiri & disrumpi possunt, unde sanguis in cavum ventriculi effunditur & per os ejicitur. Interdum, etiam simul vasa in intestinis aperiuntur, propter nimiam à sanguine distensionẽ & sic fit secessus niger fœtidissimus, qui morbus dicitur niger *Hippocratis*. quo de integrã Dissertationem scripsit *Dn.D. Præses*, qui observavit in duobus apertis Cadaveribus disruptionem factam fuisse in intestino

ileo

ileo, non aliam ob causam, quam quod tenuissimum sit & tunica glandulosa, musculosa longe subtilior, quam in jejuno & duodeno, unde ora vasorum tecta tam tenui pellicula, ibi facilius possunt aperiri. Dependet eruptio hæc extraordinaria & summe detrimentosa per ileon & ventriculum ex lienis vitio, quod vel in tumore, infarctuque, vel in scirrho & corruptione consistit, testantibus id sectionibus anatomicis. Sic *Riolanus Antropolog. L. 2. C. 17. fol. 114.* testatur in lienosis à vase brevi sæpissime copiosas, immodicas sanguinis susque deque ejectiones emanare se vidisse, & in nobili quodam Senatore qui rejectione sanguinis per superiora & inferiora de liene prodeuntis interierat, deprehendisse vas breve minimo digito latum & in ventriculo adapertum. Idem testantur *Realdus Columbus rerum anatom. L. 15. p. 492. Wedelius in Physiologia reformata. Et Marcellus Donatus Histor. mirab. L. 4. c. 9.* hanc recenset historiam: Monachus Carmelitanus cum lienis tumore diu laborasset, repente in sanguinis rejectionem copiosi, crassi & fœculenti, per vomitum extramissi, incidit, eadem die & per alvum ejusdem generis sanguinem emisit, die sequenti sanguis per vias lotii exivit, cum interim de nullo dolore ulla in parte conquereretur, animam una cum sanguine fudit. A nimio pondere & magnitudine lienis non modo accidit vomitus cruentus & secessus niger, verum etiam difficilis vrina. *vid. Blancard Anat. Pract. obs. 47.* Et quod lien magnus in morbo nigro sit in culpa, *vid. obs. 23. & 32. ibid. It. Schenck obs. rar. L. 3.* ita scribens: vir cuius lien valde intumuerat, sanguinis nigricantis & grumosi libras 10. & amplius per secessum & vomitum excrevit, vnde lienis tumor longe minor quam antea fuerat, redditus est, nihilominus cum intemperantissimus esset, rursus intumuit, & postmodum per annum a prima sanguinis excretione in alteram consimilem incidit, ex qua in hydropem devenit & obiit. *vid. etiam Theophilus Bonett Med. septentr. L. 3. c. 4. sect. 5.* Ratio vero cur quandoque tantum sanguis disrumpat vasa ventriculi &

intestinorum, cum tamen causa mali, nempe lienis tumor & obstructio semper præsens sit; hæc est, quod animi accedente affectu, vel quadam corporis commotione interna, ex alia causa spasmis centrum mesenterii afficiatur & sic in angustias magis redactus sangvis in vias apertas irrumpat, vasorumque orificia vi quadam reseret.

§. XV.

Est quoque lienosis valde familiaris nimius sangvinis fluxus per venas ani, per quem etiam, si moderatus sit, egregie juvari solent, adempta superflui sangvinis quantitate lienosi; ratio vero cur ipsi sint obnoxii huic fluxui, hæc est: venæ videlicet hæmorrhoidalis internæ ramus, vel ex ipso ramo splenico, vel ex mesenterico sinistro nascitur & longo satis itinere sangvinem ex ano per arteriam mesaraicam adductum revehere, perpendiculari motu satis difficili, debet, quando autem sangvis non bene procedit per hepar, & stagnat in ramo splenico valde distento, necesse est, ut & in vena subsistat, & consequenter urgens sanguis a tergo per arteriam, aperiat tandem & disrumpat vasorum ora, tunica intestinali tecta. Consentit in hanc rem *Galenus, Comment. in 6. aph. L. 2.* qui lienis foeturam hæmorrhoides appellat, quibus, inquit, melancholicos, spleneticos potissimum affici, distorqueri, his sublevari communi consensu receptum est, & quandocumque etiam hic fluxus assvetus cessat, gravius inde luunt splenetici & facillime in Vomitum sangvineum vel nigram dejectionem incidunt. Alia quoque sangvinis eruptio lienosis familiaris est & quidem per narem sinistram, meminit hujus symptomatis ipse *Cælius Aurelianus L. 3. c. 4. p. 413.* Et talis fluxus quandoque non inutilis est.

§. XVI.

Disponunt deinceps lienis morbi ad hypochondriaca pathemata. Recentiores equidem in intestinis & ventriculo hujus mali causam unice quærunt, sed revera falluntur, quam-

quamvis enim hic morbus in partibus nervosis & membranaceis, in ventriculi orificiis duobus, œsophago, intestinis, mesenterio diaphragmate, spasmodicis contractionibus ludat suam tragoediam, nihilominus sedes causæ in hypochondriis & ibi visceribus latitantibus, jecore, liene quærenda, maxime omnium autem in tardo progressu sangvinis ex omnibus iis partibus, quæ ramis venæ portæ inrrigantur, oritur, & quoniam lien obstructus, ad talem progressum tardiorem multum contribuit, hinc occasionem quoque dare potest istis pathematibus spasmodicis. Fuit hæc antiquissima hujus affectus ratio, ipse *Galenus L. 3. de loc. affect. C. 7. ex Dioclis* sententia dicit: suspicandum est in hypochondriaca affectione, in illis venis quæ alimentum ex ventriculo excipiunt sanguinem esse crassum. Et *Sennertus in Praxi L. 3. Part. 5. sect. 1.* Ex stagnatione in venis mesaraicis idem malum petit. Ita etiam *Fortis Cent. 3. obs. 90.* Hanc ipsam affectionem ex lienis maxime vitio derivat & quidem ex stagnatione sanguinis in vasis mesaraicis; *qui Autor etiam ibidem dicit:* quod phlogosis pylori, intensus calor hypochondriorum & vomitus cruentus a crasso sangvine stagnante proveniant. Verum enim vero accidit sæpe, ut, qui tumore, inflatione & scirrho lienis diutius laborant, immunes sint ab hoc malo, imo sæpius hypochondriaci dissecti insontem lienem habuerint; quibus respondemus: Equidem lien non semper est infarctus in hoc malo, neque si talis est, continuo spasmi seu symptomata hypochondriaca excitantur, nam plura certe concurrunt, quam sangvinis crassities & stasis in hisce venis, ut spasmi inde fiant, si enim vasa satis ampla sint, ut sangvis possit habere locum, si etiam per hæmorrhoides, vel per sectionem venæ evacuatur, si natura non est sensibilis & inclinat ad spasmos, si ætas vergit ad senectutem, ubi pauciores & imbecilliores spasmi existunt, utique tunc non expectanda hypochondriacis consueta symptomata sunt.

§. XVII.

§. XVII.

Conſideratis itaque iis malis & gravibus affectibus quos lienis vitia preſſo pede poſt ſe trahunt, ſequitur jam ut perpendamus ea ſigna quibus affectiones & vitia lienis dignoſcere poſſimus. Præter jam dicta ſymptomata, quæ etiam ſæpius vicem gerunt ſignorum ſunt maxime tumor & dolor gravativus in ſiniſtro hypochondrio ad diaphragma & ſiniſtrum humerum protenſus, difficilis decubitus ſupra dextrum latus, pedum inflatio, cibi itidem adeſt faſtidium & appetitus proſtratus, dolores quandoque acuti ſentiuntur, & ad ipſum jugulum accedunt. Ratio dolorum eſt, quoniam ab ipſo pondere lienis tenduntur nervi lienis, it. ipſe ventriculus, diaphragma, quibus annectitur. Scirrhus vero manifeſtatur ex duritie ſaxea ſub ſiniſtra parte præcordiorum deprehenſa, doloris & febris experte. Præter hæc autem recte cachexia, ſcorbutus, hæmorrhoidum fluxus, ſangvinis fluor ex naribus & ſupra dicti affectus demonſtrant certo malum radicari in liene.

§. XVIII.

Sed ne fallamur in diagnoſi, 1.) tumor lienis probe diſtinguendus eſt ab eo, qui poſt vehementiores corporis motus præſertim poſt paſtum & potum accidere ſolet in ſiniſtro latere, hic non lieni, ſed potius arctato inteſtino colo adſcribendus eſt, tunc enim copioſiores flatus, vel contenta etiam inteſtinorum ad coli flexuram, quæ ex profundo deſcenſu & aſcenſu longo in ſiniſtro latere fit, diſturbantur, quæ ibi hærentia faciunt dolorem tenſivum, unde impreſſio digitorum in locum affectum, flatuum impetum retundendo dolorem ſopire ſolet. 2.) Tumor lienis diſtingvendus a dolore colico, qui a ſcybalis ibi retentis vel ab acribus humoribus oritur, dolor autem lienis magis eſt gravativus, colicus autem acutus, deinde lienis eſt chronicus, colicus autem brevioris temporis, ille quoque eſt fixus, colicus vero magis vagus, ille non ceſſat clyſteribus & carminativis applicatis,

catis, hic autem vel cessat, vel levamen inde accipit notabile. 3.) Differt quoque dolor splenis quomodocunque fiat a dolore musculorum, per tactum externum, si enim musculi dolent etiam leviter si tangantur, illico dolorem percipit æger, dolor in splene statim a cibo sumto communicatur & color sæpe mutatur, quod in musculis externis non fit; Quamvis difficilius cognoscantur in musculis profundioribus quam in iis, qui in superficie positi sunt. Deinde inflatio lienis distingui debet ab inflato ventriculo, ab hoc diaphragma maxime patitur & hujus tumor sese exerit magis in parte antica corporis, tumor lienis magis in parte postica est, hic etiam est magis gravativus.

§. XIX.

De prognosi etiam quædam dicenda restant: Scirrhus lienis si omnis doloris expers est, incurabilis habetur ab ipso *Hippocrate L. 6. Epidem. Sect. 6.* Enim vero non semper præsentissimum minatur vitæ periculum, sic *Benedictus Silvaticus in Consil. & responsis*, plures vidit scirrho laborantes multos annos superstites; Refertque *Marcellus Donatus L. 6. Histor. mirab. C. 3.* Nobilem mulierem lienem tantæ molis habuisse, attamen plures filios peperit optime formatos, qui adhuc in vivis erant. Novit quoque *Forestus, qui vid. L. 20. obs. 8. in Schol.* Nobilem quandam Matronam, quæ ultra annos 30. duritie lienis laboraverat & tamen insolitis operationibus non læsa est. Quodsi vero Scirrhus adhuc dolet, curationem aliquam licet difficulter admittit, quinimo aliquando naturæ critico conatu quodammodo evanescit, prout contigit *Bioni apud Hippocratem propos. 2. in 2. Epidem 27.* qui per copiosum sanguinis effluxum ex nare sinistra & urinæ profluvium sanatus fuit; *Bion*, inqnit, *Hippocrates*, simul copiosa mejebat sine sedimento, & sanguis per sinistram narem fluebat, erat enim splen in gibbum elatus & durus & sursum elatus, superstes fuit. Deinde bonum pronuntiant eventum profluvium ventris. Ita enim *Forestus L. 20. obs. 6.* scribit: sicut ex nare sinistra sanguinis profluvium:

ita & profluvium ventris bonum prænuntiat in morbis lienis exitum. Et *Aëtio teste L. 10. c. 15.* ventris fluxus bonum augurium præstat. *Et Hippocrates*, si supervenit lienteria lienicis in bonum cedere iudicavit. Accedit etiam quod hæmorrhoidum fluxus splenicis valde sit utilis, unde *Hippocrates 6. Epidem. Sect. 6.* non affirmare erubescit, lienis affectu non laborare quibus hæmorrhoides fluunt. Porro nec hoc sicco prætereundum est pede, quod catarrho obnoxii raro splenetici fiant, ratio est, quoniam aquosa, fluida materia, crassa & melancholica adest. Et *Hippocrates* consentit etiam in hanc rem dum *L. 2. Epidem. 44.* affirmat, minus intumescere lienem iis, qui laborant à Capite. In inflammato liene si sanguis è naribus fluit magnam afferre solet utilitatem, sicuti etiam id confirmat *Forestus L. 20. obs. 6. in Schol.* inquiens. In viro inflammatione lienis laborante, quarta die è sinistra nare sanguis erumpit, magnam afferens utilitatem. Illud denique notabile est, quod lienis tumor non sit perpetuus, sed quandoque tantum urgeat, certis anni temporibus, vel certo cœli statu. Ita *Turneuserus in Examine urinarum*, adducit fœminam juvenem, formosam, quæ subinde plenilunii tempore gravissime ex sinistro latere ad triduum usque affligebatur, quo exacto dolor eousque remittebat, donec novum plenilunium instaret; In liene quod rarissimum est inventus lapis castaneæ magnitudinis, subalbidus, alabastri mollitie, pondere unc. 1 1. & drachm. 1 x. laminis ovorum putaminibus invicem crustatim involutis, similibus, concretus. Non minus urinæ profluvium conducit, sic *Valerius exercit. 40. ad Hollerium de morb. intern.* affert virum cui ter aut quater in anno maxime vere aut autumno ineuntibus intumescit lien ac dum prominulus tumor instat, dolore hypohondrii infestatur, sublividus toto fit corpore, sensimque deterius habet; sed tandem nigricantibus urinis atramento simillimis erumpentibus per 5. aut 7. dies pristinam resumit incolumitatem, tumore & gravitate hypochondriorum evanescentibus. Jam autem 1 2. vel 1 5. annis urinarum profluvio

vio detinetur, cum antea turgidas, sed minus apertas habuisset hæmorrhoides.

§. XX.

Quod attinet ipsam curam commendamus ante omnia hic in tumore lienis â sanguine, præsertim in plethoricis & sanguineis venæ sectionem, & quidem in pede institutam, quam omnes veteres, ut *Cælius Aurelianus L. 3. c. 3.* commendant, quoniam vero dum per hæmorrhoides vel nares expurgatur sanguis, hoc malum sublevatur, hinc colligitur, quod sanguinis missio per venam insigne sit solatium hoc malo affectis. Meretur hic commendari egregius locus *Galeni Lib. de sanguinis missione not. 16.* Perpetuo insignem utilitatem observavit sanguinis missionem ex sinistro latere, hac cautela, ut si niger & crassus effluat, educatur in magna copia, si autem pallidus & tenuis non multum. Deinde hæmorrhoidum apertionem præsertim in assuetis mirifice commendamus, habemus in hac re consentientem *Hippocratem L, 6. Epidem 6.* qui scribit: hæmorrhoidum apertio indurationem lienis sanat, sanguinem atrabilarium seu crassum & copiosum solvendo. Potest hoc commode fieri per applicationem hirudinum, quam *Coelius Aurelianus l. c. & Fortis Cent 3. obs. 40.* laudant. *Idem hic. cit. Autor* quæstionem movet, an in lienis affectibus quando coecæ adsunt hæmorrhoides sanguis sit educendus per hirudines vel an eæ sint exsiccandæ. *Galenus Sect. 4. aph. comment. 25.* scribit, hominem non esse ad evacuationem per hæmorrhoides assuefaciendum & rationem reddit, quia uterque excessus progressu periculosus evadere potest, seu nimis, seu nihil sanguinis effluat, quare nullo modo abundantes humores excrementitii ad illam partem ducendi & minus attrahendi ut evacuentur; potius itaque sunt exsiccandæ topicis, si autem hæc non sufficiant ad apertionem sensibilem deveniendum, quæ licet procurari soleat hirudinibus applicitis, felicior tamen semper successit incisio, ad instar phlebotomiæ ferro facta, quæ, cum sit operatio magis expedita, minor etiam succedit humo-

rum attractio, quam ab hirudinibus, diu partem ſugentibus, quæ præterea tenuiorem ſanguinem attrahunt, craſſior vero per anguſtum foramen non educitur, ſed in parte relinquitur; ad quam operationem tunc deveniri permitto, quando hæmorrhoidum aliqua valde repleta ſanguine turget, & dolorem moleſtum infert, neque carnis excreſcentia ſupereminea t.

§. XXI.

Tertio non præſentius remedium contra lienis morbos inveniri poſſe exiſtimo uſu debito acidularum, ipſa enim ratio hoc dictitat & experientia luculentiſſime id confirmat. Acidulæ enim tum copia tum ſpirituoſitate ſanguinem illum craſſum diluunt, reſolvunt, & fluxilitate ſua vaſa lienis minima oppleta ſanguine præſentiſſime ſolvere & deoppilare ſolent, nihil enim magis contrarium craſſitiei quam fluxilitas. Et habuit *Excell. Præſes* ante annum exemplum in viro hujus loci ſanguineo, alias ſano, cui lien intumuit & moleſta pathemata peperit, appetitumque proſtravit, qui levamen quidem aliquod ſenſit ex vena ſecta in pede, plane tamen malum non ſuſtulit, tandem perfecte liberatus fuit ſuperiori anno uſu acidularum Pyrmontenſium. Nam certe, nec ullum purgans, nec aperitivum, nec alterans, niſi fluidum ſit & in copia præbeatur, tumori talismodi removendo aptum & conveniens exiſtit, unde non ſine fundamento veteres mirifice in lienis affectibus commendaverunt aquam extinctionis fabrorum. Ex his eminet *Cornelius Celſus L. 4. c. 19.* In lienis morbis potu, inquit, jeiuno dari debet ſtomacho abſynthium incoctum & poſt cibum aquam à fabro ferrario in qua candens ferrum extinctum eſt, hæc enim præcipue lienem coercet, quod animadverſum eſt in illis animalibus quæ apud fabros educata exiguos lienes habent. Et *Antonius Benivenius Cap. 105. de abditis* ſcribit: Multos nos tali vitio affectos curavimus inter quos unum, quem cum ſeptennio hoc morbo vexatus fruſtra multa conſilia & pene infinita præſidia expertus fuiſſet, ſolo tandem cappari qui tali ægritudini aptiſ-

ſimus

ſimus cibus eſt, ſolaque aquæ vi in qua faber ferrarius ſæpe candens ferrum extinxit, annua potione liberavimus *Et Servius L. 2. Inſtitut. med. c. 3. membr. 1. p. 127.* hypochondriacis commendat refrigerantia, ſerum lactis, aquas acidulas &c. *Cælius Aurelianus* quoque *L. 3. C. 3.* uſum aquarum naturalium laudat.

§. XXII.

De martialibus etiam, quæ mirificis laudibus extolli ſolent in affectibus hiſce aliquid dicendum: Aſſerimus vero ea non carere ſuo uſu ac laude, non quidem ut acidum abſorbeant, ſicuti plurimi exiſtimant, acidum enim non eſt ipſo in ſanguine vel lienis affectus parat, ſed ſanguinis craſſities eſt, neque acido per ſanguinem diſperſo corrigendo, vel temperando proportionata eſſet tam exigua portio remedii martialis; ſed potius agit roborando & tonum reſtituendo nimium dilatatis & relaxatis fibris vaſorum & glandularum, ut hac ratione ſanguinis & humorum circulus celerior & citatior fiat quemadmodum etiam id ad oculum patet, dum ab uſu martialium facies fit floridior, pulſus celerior. Parum tamen ipſum ſolum prodeſſe cum *Forti Cent. 3. obſ. 40.* præſertim in ſcirrhoſis tumoribus exiſtimamus, niſi in actum deducatur, per magnam quantitatem liquidi, utpote omnis motus & impulſus fruſtraneus eſt, niſi materia prius mobilis facta fuerit. Commode hunc in ſcopum decocta vel infuſa herbarum ſpleneticarum acui & condiri poſſunt tincturis martialibus. Experti ſumus, ſcribit *Fortis obſ. 41.* efficaciſſimum ſalem martis cum decocto ſarſæparillæ, quod mirabilis ad duros tumores emolliendos.

§. XXIII.

Ulterius notum eſt, quod inter ſpecifica ſplenetica, tam recentiores, quam veteres commendare ſoleant ſcolopendrium, chamæpytin, rad. capparis, corticem tamariſci, cuſcutam epithymum, abſinthium, rad. cyclaminis, meliſſam, lamium &c. Dicimus nec hæc deſtitui ſuo fructu &

operationem suam exserere, dum terrestri quodam subtili adstrictivo principio, fibras nimium relaxatas roborando, celeriorem progressum sangvini & humoribus injungunt, & hoc pacto obstructa vasa reserant. Meretur legi quod habet *Forestus L. 20. obs. 2.* qui adducit vetulam lienosam, quæ etsi jam 20. annis laborasset tumore lienis duriusculo solo continuo esu capparum convaluisse. Solo oxymell. squill. *Elidæus* Bononiæ in nosocomiæ vitæ curavit quendam spleneticum tribus annis eo malo detentum, *vid. Forestus l. c. Solenander* in obstructione & scirrho lienis commendat lamium seu milzatellam, edoctus a monacho Hetrusco, qui singulis diebus hujus herbæ aliquod folia contusa & ovo incocta exhibebat edenda & permultos curabat.

§. XXIV.

Tandem commendamus motum Corporis & maxime equitationem, juxta *Plautum* enim ambulatio lienosis est magna medicina. Novit aliquos *Aetius* qui ex solis deambulationibus & exercitiis, ante cibum, corpore superfluiditatibus non abundante ab omni affectione lienis sunt liberati. Motu enim & frequentiori diaphragmatis descensu succutitur hepar quod diaphragmati adjacet & ita promovetur sangvinis motus pervenas mesaraicas & totum tractum venæ portæ, ejusque circulus augetur, qui ad obstructiones in vasis solvendas unice aptus est. Postremo alvum in hisce morbis, præsertim quando pathemata urgent semper apertam, habere præstat, id quod commode fieri potest per Clysteres aperitivos, carminativos, pillulas de tribus, Beccher. Classian. mixturas ex anima rhabarb. auro fulm. arcan. duplic. tartaris. tartaro constantes. Alvo enim aperta dolores & spasmi notabile decrementum patiuntur.

§. XXV.

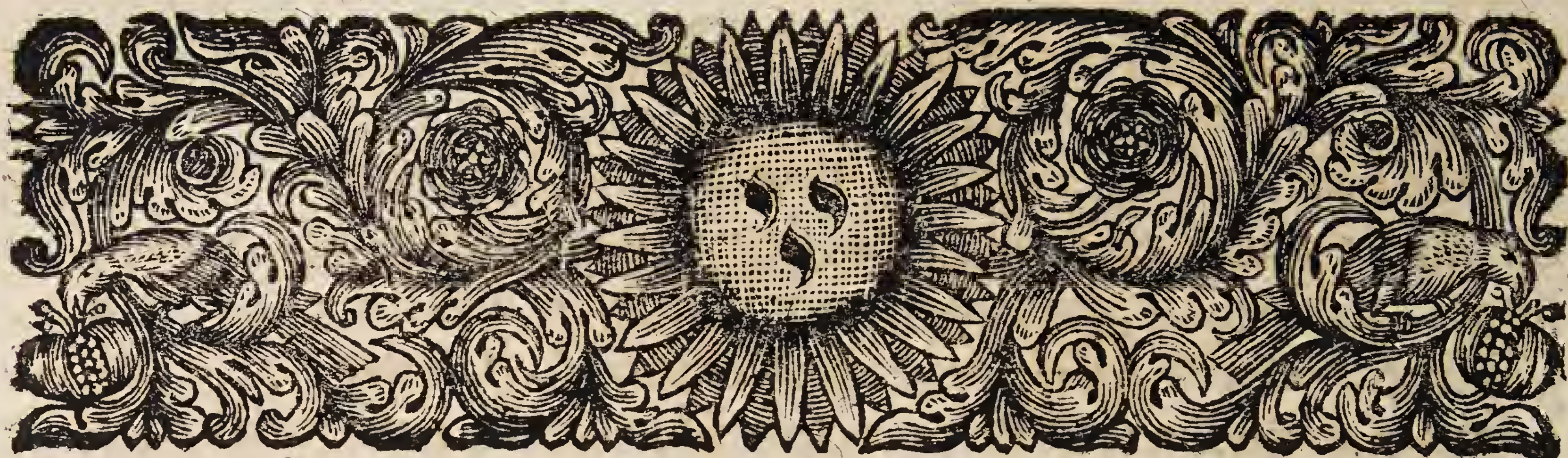
De Topicis restant quædam dicenda, neque hæc defraudanda plane sunt laude sua; vulgo commendare solent, oleum cappar. Empl. de ammon. de tabaco, de cicuta, it.

Cata-

Cataplasmata ex emollientibus, succo bryon. cyclam. ebulo composita, nec sine ratione, præsertim si applicentur illo loco ubi lien situs est; penetrando enim particulis suis volatilibus & balsamicis, fibris relaxatis robur quoddam conciliare possunt. *Hieron. Fabricius ab aquapendente L.1. Chirurg. C.51.* commendat ceratum sequens pro splene, factum ex duabus part. ammoniaci in aceto dissoluti, una succi herbæ reginæ quam tabacum vocitant, dimidia resin. pini & terebinth. & succi ebuli, una olei de cappar. & ceræ novæ q. s. ad conficiendum emplastrum.

§. XXVI.

Coronidis loco etiam subjicienda est curiosa quæstio, num conferat & possibile sit, ut si desperatum malum est & lien nimis magnus & scirrhosus, ingens vitæ periculum imminet, ipsum lienem exscindere. De lienis canum excissione res nota est; de liene autem humano res adhuc dubia, habemus tamen exemplum apud *Fioravantium in thesauro vitæ humanæ L. 2. c. 8.* quod contigisse fertur Anno Christi 1549. Uxor centurionis anno ætatis 24. scirrho lienis ita ob pondus affligebatur, ut præ dolore anxie mortem expectaverit; Accessit chirurgus, malumque inspiciens desperatum, excogitavit remedium itidem desperatum, sicque consentiente ægra abdomen dissecuit, excissoque pondere lienis prægrandi abdomen iterum consuit atque ita ægram spatio 24. dierum feliciter restituit: Nostro judicio res est periculi non expers in homine exscindere lienem, nihilominus existimamus hoc auxilium quandoque desperatum posse succedere si ætas & robur subjecti consentiant, peritusque sit chirurgus si enim possibile est ut fœtus ex utero possit exscindi uti memorabilia habemus exempla præsert. *in Marcello Donato*, quidni etiam fieri posse in liene non dubito.

CLARISSIMO

DN. CANDIDATO

S. P. D.

PRÆSES.

Nventum Deorum & omnium artium nobilissimam Medicinam esse, constans olim venerandæ Antiquitatis fuit sententia, nihilominus effato Medicorum Principis habetur vilissima, propter temeritatem eorum qui eam exercent & propter homines qui temere de medicationibus judicant. Omnino divina est Scientia, qua non præstantior potest excogitari,

sed

ſed quoad exercitium Praxinque medicam miſerrima eſt. Miſera enim eſt vita Medicorum, qui quando aliis eſt male, ipſis eſt male; Hi dies noctesque ſæpius vigilantia, aſſiduitate, cura, anxiaque ſollicitudine, meditatione, ægrotantium, qui ipſorum fidei commiſſi ſunt, incolumitatem quærunt; ſi vero exitus feliciter non reſpondet, vel culpa naturæ ſuccumbentis, vel morbi vehementia, peſſima hominum ipſiusque vulgi ad judicandum de medicis, eorumque medicationibus valde proclivis, ſed plane inidonei, debent experiri judicia. Miſera quoque in eo eſt vita medicorum, quod ſi in Praxi verſantur, multa fata indoctorum temere medicinam facientium, Idiotarum, vel etiam levisſimæ conditionis hominum, qui ſœpius lateri eorum ad minimum clanculum adjunguntur, cenſuras, malitioſas inſidias ſuſtinere debeant. Prætermitto tam familiarisſimum ingrati, candorisque expertis animi vitium, fraudulentasque circumventiones, quibus vulgo excipi ſolent corporum humanorum ſervatores. Quæ omnia ita ſunt comparata, ut

 hiſce

hisce probe animo perpensis, honestus Medicus & qui quæstus causa non sanat, ab omni praxeos negotio possit absterreri, nisi conscientiæ ratio, proximi à Deo injunctus amor, & se in divina hac sciantia ulterius perficiendi ardor, contrarium svaderent. Igitur sub Præsidio divinæ providentiæ bonæ conscientiæ & exquisitæ scientiæ, Praxis utique est ineunda & omnia hæc dicta mala, perversissimaque judicia, forti generoso ac patienti animo, ceu optimo adversitatum remedio, negligenda & superanda sunt. Memorare hoc volui, dum Te CLARISSIME CANDIDATE, tuosque laudatissimos mores & præstantem eruditionem intueor, Tu, præsidiis doctrinæ & virtutum necessariis instructus, si ullus, idoneus es, incolumitati mortalium conservandæ præesse & invigilare cum magna gloria. Equidem ego non ominor infelicem in Praxi tua successum præsertim ex bonis tuis moribus; nam Hippocrates vere loquitur de Medico: ad opinionem & autoritatem conducit bonis ac honestis moribus præditum

esse

esse, nam cum talis fuerit omnibus venerandus ac humanus judicabitur. Facile tamen prævideo & plurima pessima fata, injurias intelligo, invidiam, malitiosas insidias te experturum, ast ad hæc mala & fortiter toleranda, & præsidium divinum, circumspectionem & patientiam ex animo apprecor.

